

Йордан Радичков

СУМАТОХА

(пиеса в две части)

Действащи лица:

Гоца

Араламби

Лило

Глигор

Иван Гамаша

I. Циганин

II. Циганин

Петраки

Шушляка

Зеленото дърво

I. Крокодил

II. Крокодил

III. Крокодил

Белите вълци от Турно Магурели

Бързата кафява лисица

Забележка:

Въодушевени от възникването на суматохата във втората част, героите не само всеки посвоему вземат участие в нея, не само се различават в оценките си за суматохата, но я произнасят и по различен начин. Например: *суматоха; сюматоха; соматоха; сумайтоха; схуматоха; сумахота; схимитоха; схюмитоха; сумутоха; сомейтоха; саметоха* и т.н.

ПЪРВА ЧАСТ

Гора. Разсъмване, музика, кукуригане на петли. По дърветата са окачени кукерски маски. Чува се глас, който мами една крава: "Я, я, я, яаааа! На, Цонке, на, Цонке! На, наааа!" На сцената излиза Араламби с фенер и въже. Подире му върви Гоца.

ГОЦА. Ще продам прасето. Само ми яде храната. Колкото повече яде, толкова по става на трион и му расте зурлата.

АРАЛАМБИ. То е сръбска порода. Те, тия сръбски свине, не пълнеят.

ГОЦА. Ти остави, че не пълнее, ами шурее. Оня ден се загуби, та се пребих да я търся тая пърлица.

АРАЛАМБИ. Стока се не губи! На, Цонке, на, наааа!

ГОЦА. Стока се не губи, ама то туй не е стока. Жената вика, че го пуснала от кочината, да се изтича, и то изчезнало. Изчезна, вика, и го няма. Обиколих селото - няма го. Да не е игла, та да изчезне! Отбих се в кръчмата, разпитах този и онзи, да не би да са го виждали, ама къде ще го видят, то вече се стъмнило! Мамка му и прасе, къде да го диря! Ако се е набутало в гората, ще го изядат вълците!

АРАЛАМБИ. Няма да го изядат. Сръбските свине са свирепи.

ГОЦА. И аз тъй си помислих, ш ако вълците са много, ще го изядат. Мислих, мислих, па тръгнах да го търся.

АРАЛАМБИ. В тъмното!

ГОЦА. В тъмното, ами! Търсих покрай, реката: няма го. Намерих брод, почнах да се събувам. Водата студена, надве ме преряза, но я прегазих, какво да правя! Тръгнах от другата страна. през едни ниви, ни се чува нещо, ни се вижда нещо. Почнах да мамя. Мааамя, маамя, маамя, па се спра; после слушам! Слуушам, слуушам - нищо няма. Мамка му и прасе, никакво не се обажда! Хайде после натам, та в гората под чуката. В гората се нищо не вижда, очите си изповадих, ама като съм тръгнал да я търся тая пърлица, не мога да се върна назад. Спрях се в гората, па пак почнах да мамя. Маамя, маааамя, маамя, па се спра. После слушам: слуушам, слуушам - нищо няма. Мамка му и прасе, никакво се не обажда! Хайде после още навътре в гората, та се набутах в едни тръни, целия ме изподраха. Едва се измъкнах на една поляна.

АРАЛАМБИ. Я, я, я, я, яаааа!

Влиза Лило, той носи умряла лисица.

ЛИЛО. Добра среща!

ГОЦА. Дал бог добро!

АРАЛАМБИ. Къде с тая умряла лисица?

ЛИЛО. Ще ѝ одера кожата, щото ми изяде всичките кокошки! Тя не е никак умряла, ами само дето се преструва на умряла. Ти мигар не знаеш, че лисицата обича да се преструва на умряла! В тия работи човек трябва да е по гявол, ако не иска да го минават баламската, като оня селянин, дето отишъл за риба, па наловил цяла кола риба, па като се връща, гледа, че на средата на пътя лежи нещо. Кога доближил до това нещо, то да излезе лисица. Умряла на средата на пътя и само чака селянинът да мине, та да я хвърли в колата. А па селянинът само това и чака - да намери умряла лисица на пътя и да я хвърли в колата. Хвърлил я той в колата, значи, и си говори наум, че му се паднал голям късмет - и риба хванал, и кожух за жената намерил. Кога пристига, вика отдалече на жена си: "Отвори, Ленче, портите, да видиш какъв кожух ти нося!" Ленчето ще си изпотроши краката да тича, а кога гледа, в колата ни лисица, ни риба, ни дявол. Лисицата, което можала, изяла, което не можала - изхвърлила по пътя, и дим да я няма. Тъй че на лисица вяра аз нямам!

АРАЛАМБИ. А бе ти знаеш ли, че си прав! И тъй, както ми разправяш, ще знаеш, че тоя случай не е никак единичен. *(Араламби подава единия край на въжето на Лило и почва да плете въжето, а Лило през това време го разплита от другата страна.)*

Едно време ние, като прекупувахме всякакъв добитък за кланицата, та се бяхме събрали веднъж все големи джамбази в кръчмата - двайсет ли бяхме, та трийсет ли, не мога ти каза точно, но много бяхме. Та съм запомнил, че там един разправяше нещо доста подобно с едного от горните села. Тоя същият бил козина-търговец, нали ги знаеш тия, дето прекупуват козя козина за козяци, та ние, истинските джамбази, им викаме козина-търговци. Същият този козина-търговец, дето веднага ще те купи и веднага ще те продаде, се връща с цяла каруца риба, кара я от града, за да я продаде на селяните да си правят рибници за Никулден, и среща прочие лисицата насред пътя. Разгеле, казал той, и нали не е истински джамбазин, а е само там някаква си козина, хвърля лисицата в каруцата при рибата и си прави едни дебели сметки из пътя: как ще продаде рибата, как ще направи кожух на търговката и почва да скандира, преди още да е влязъл в селото: "Насам, народе, хайде на келепиро, народе!" Скандира той, жена му разбира каква е работата прочие, и айде и тя на келепиро. Ама кога гледат с козината - в каруцата ни лисица, ни риба, ни келепир. Лисицата, което можала - изяла, което не можала... прочие. Тъй че, тя щом един козина-търговец е минала, прост селянин пък ептен ще мине, та гледай и тебе да те не мине прочие!

ЛИЛО. Тя ме мене не може мине!

АРАЛАМБИ. Тя те тебе не може мине като оная козина, случай доста подобен, стига да не й вярваш. Дори и да е умряла, пак не й вярвай, ами дери... дери... дери и не вярвай!

ЛИЛО. Па ти да ме убиеш, аз пак няма да вярвам!

ГОЦА. А аз пък се измъкнах на поляната и разгеле гледам - прасето. Белее се и очите му светят насреща ми. Гъци-гъци, гъци-гъци! - викам му, а то не мърда. Мамка му и прасе, тръгнах към него доста свирепо, пак не мърда. Ритнах го още по-свирепо, хич не мърда! То пък да излезе един изгнил пън, от тия, дето нощем светят!

АРАЛАМБИ. Детето ми разправя, че даскалът им разправял, че такива пънове не знам какви си били. Той им разправял.

ГОЦА. А, той им разправял! Какво ще им разправя даскалът, когато аз сам го зная, не, ами съм го и ритал. Изгнил пън, а свети! Като се взех после оттам, та чак на чуката.

АРАЛАМБИ. Чак на чуката!

ГОЦА. И оттам, като почнах да мамя: гъци-гъци, гъци-гъци, гъци-гъци, па се ослушвам. Слуушам, слуушам, слуушам - нищо няма.

АРАЛАМБИ. Брех, майка му стара!

ЛИЛО. Брех, майка му стара!

ГОЦА. Брех не, ами брех!

Влиза Глигор с пушка.

ГЛИГОР. Жабата е мрачно животно!

ЛИЛО. Добра среща! Що да е мрачно?

ГЛИГОР. Дал бог добро, но е мрачно! Не може да се спи вече от това животно. Тъкмо си лягам снощи и чувам, че една жаба ми подвиква. А да заспя, тя подвикне! Взех камък, хвърлих го към жабата, но вместо да млъкне, тя взе, че повика още една жаба. Едва заспивам, чувам ги двете жаби, че ми подвикват. Скочих, хвърлих пак камък, ще заспя вече - си мисля - и, вярно, заспах. Като надойдоха едни жаби, двеста ли бяха, триста ли бяха, и като завикаха, та трябваше да се завивам презглава. Ще спя, викам си, презглава, па те нека си викат! А то не стига, че ме викат, ами и започват да дърпат

юргана, та ме отвиват откъм гърба. Как съм скочил от яд и как съм грабнал пушката, не помня. Вдигнах пушката, та право в жабите. Олеле! - извикаха те и паднаха на земята. Кога гледам - жена ми!

АРАЛАМБИ. На, на, на! Муууу! На, Цонке, на на! *(Двамата с Гоца избягват.)*

ГЛИГОР. Ами ти какво ще правиш с тая умряла лисица?

ЛИЛО. Ще ѝ одера кожата, щото ми изяде всичките кокошки. Тя не е умряла, а само се преструва на умряла. Мигар ти не знаеш, че лисицата обича да се преструва?

ГЛИГОР. Как, аз да не знам! Та нали един селянин отишъл за риба, цяла кола наловил и като се връща, гледа, по средата на пътя една умряла лисица, само че женска. *(Лило проверява дали неговата лисица е женска.)* Тууу, да се не види, рекъл селянинът, човек не знае къде ще го настигне смъртта. Хвърля селянинът лисицата в колата и мисли из пътя какво да прави с нея, па на края си вика: Ще взема да направя един кожух на моята чума, стига ме е чумосвала, че все гола ходи. Ако пък лисицата е умряла от чума, то нека и моята чума умре от чума, да ме куртулиса! И щом пристига, почва да вика: "Я излез, чумо, да видиш какъв кожух ти карам!" Кога чумата излиза и гледат в колата, само една рибена люспа. Залепила се на ритлата и светка. И като взела чумата да чумосва мъжа си, чумосвала, чумосвала, та на човека му дошло до гуша. Като му дошло до гуша, той замахнал с ритлата, дето на нея била залепена люспата, та по чумата... Мрачна работа, ти казвам!

ЛИЛО. Знам аз, че е мрачна, ама като я одера, ще видиш как ще се освети цялата.

Влизат Гоца и Араламби, като обикалят сцената.

ГОЦА. Няма и няма. Устата ми пресъхна от мамене, до сабаале може да мамя и пак да не ме чуе. А бе, викам, тая пърлица да не е заспала някъде? *(Другите тръгват подир тях и обикалят заедно сцената.)*

АРАЛАМБИ. Прасето не можеш да го събудиш, ако заспи! То има мръсни уши, свински уши, и нищо не чува с тях. Ако пък си е завряло и главата в шумата, хич няма и да те чуе. То заедно с главата и ушите си завира в шумата. Нали съм виждал.

ГЛИГОР. А, само пък ти си виждал! Малко ли и аз съм гледал в кочината. Като къртица се завира. Завре се в сламата, та само опашката му стърчи.

Спират се.

ГОЦА. На мене ми мина това през главата, ама мога ли да тръгна из това тъмно да търся една свинска опашка!

АРАЛАМБИ. Къде ще намериш в тъмното свинска опашка! То цяло прасе не можеш да намериш, та ще намериш опашка!

ЛИЛО. Не, то може, но да попаднеш точно на опашката. Ако точно по опашката го настъпиш, ще скочи и ще се разквичи, защото не е като лисицата да се преструва на умряло.

ГОЦА. Ако попаднеш точно на опашката, да. Ами как ще попаднеш! Освен да почнеш да ровиш наред в шумата, та дано го настъпиш. Ама и това не е сигурно, защото можеш да ровиш шумата, колкото си щеш, а то да се е заровило на една педя от краката ти и да не го откриеш. Даже на една педя да минеш покрай тая пърлица и пак няма да я видиш!

ЛИЛО. Нито ти него ще видиш, нито то тебе!

ГЛИГОР. Дума да не става, така е!

АРАЛАМБИ. Така е, но като се хванеш да търсиш, а върни се!

ЛИЛО. Не може да се върнеш, като си се хванал!

АРАЛАМБИ. А, ще се върнеш! Хванеш ли се веднъж - връщане няма! (*Чува се изстрел.*) Гамаша!

Влиза Гамаша с пушка, патронташ и птици на пояса.

ГАМАША. Помози бог!

ЛИЛО. Дал бог добро!

ГАМАША. Какво сте се събрали край тая умряла лисица?

ЛИЛО. Тя не е умряла, а само се преструва на умряла. Мигар ти не си чувал, че лисицата обича да се преструва на умряла.

ГАМАША. За чуване съм чувал, но за виждане не съм виждал. Те пред мене все на живи се преструват, дето съм ловджия ли, та що ли? Но лани, като правихме хайка за сврачи крака, чувах например, че един ловджия бил отишъл за риба. Той не беше от хайката, негов баджанак беше, та баджанак му разправяше, че баджанакът му взел от баджанака си - тоя, дето бе в хайката - файтона да отскочи до града за барут. На

връщане той си рекъл: що не хвърля един слеп кош в реката, я що риба е, и хвърлил той един слеп кош и напълнил файтона с риба, щото то многотия - с кофа да гребеш, не мож я изгреба. И си тръгнал после той, баджанак му разправя, че позадрямал, щото файтонът хубав, колела гумени, яйове чисто банатска работа, и както си дреме, конете отведнъж се стъписали и взели да цвият. Гад ще е, рекъл баджанакът и си приготвил пушката, ама то не било гад, ами лисица. Сега дали там е умряла, или някой я е турил на пътя, да му изплаши конете, не се знае. Разгеле, рекъл си баджанакът, то на ловджия кога му върви, върви му, ами да взема аз да прибера лисицата във файтона, та да облека с едно лисиче палто и ловджийката!

ЛИЛО. Балдъзата също ли е била ловджийка?

ГАМАША. Тя, балдъзата, не е била ловджийка, но нали като мъжът ѝ е ловджия, на нея ще ѝ викат ловджийка. Туря той лисицата във файтона и продължава по пътя, но вече не заспива, щото селото близко. Като пристига, вика на ловджийката каква е работата, а ловджийката хем отваря портата, хем му вика да не излезе някоя ловджийска история. Сакън! - вика баджанакът. Добре, ама кога гледат във файтона - сакън! Лисицата, което можала - изяла, което не можала изхвърлила. Та не тоя, а другият баджанак, дето беше в хайката, разправяше, че бая време файтонът му миришел на риба и на лисица. Да излъже някой прост човек лисицата като тебе, разбирам, ама да седне да излъже ловджия, то вече не може да се понася. Така че ти си я дери и помни тая история с цялата ѝ поука. Тя, макар че е станала с ловджия, никак не е ловджийска.

ЛИЛО. Аз вера ѝ нямам никаква! Кой е глупав да верва! Умен човек верва ли! Да не кажа, че пък съм и малко нещо хитър, по наследственост. Не съм глупав аз като моите кокошки, дего ги изпояде всичките. Тя лежи до гората, препича се на слънцето и се прави на умряла. А моите кокошки, нали глупави, гледат отдалече и се питат кво ли ще е това умрялото, дето е там? Ти на глупавия му дай да пита, да погледне и да пипне с пръст. Да ви кажа ли, глупавият човек самото любопитство го изяжда. Щом види нещо, каже: а бе какво е това там, дето е, и пипне с пръст. А това о-оп, та на глупавия само краката му останат навън! Та тъй и моите кокошки - кво ли е това там умрялото, и айде, айде, та при умрялото. А то не е умряло, ами само се преструвало на умряло и само дето чакало кокошките да дойдат по-близо до него. Тъй изпояде всичките. У комшията имаше патици, патиците и те викат: кво ли е това там умрялото, ама не излизат от локвата да видят какво е, нищо, че са патици, и знаем всички, че били глупави. Вбесих

се тогава аз и се взех, та при гората, а тя лежи и гледа, ако може да ме мине и мене. Ама не може!... Не може, щото тя е хитра, но аз - още по-хитър. Вървя точно тъй покрай нея и я държа изтънко с едното око, а иначе си подсвирквам и гледам да се спявам по-често в пъновете, та тя да си мисли, че нищо не виждам. Що пънове имаше, във всичките се спянах, краката си изпотроших и тя повярва, че не виждам. И щом повярва, хвърлих се право отгоре ѝ. Името си не можа да каже даже, и замря... Таа, хитростта с хитрост се побеждава, викаше едно време баща ми и това го аз до ден днешен помня.

Конско цвилене.

На сцената излизат двама цигани конекрадци. Те теглят едно дълго въже и падат на колене пред селяните.

ЦИГАНИН. Господ здраве да ви дава, да остареете, да оглушеете, да побелеете като снеговете на Стара планина, от щастие да не се отървете, както казваше моята баба, фараонката, с горещата кръв, и да ни благославяте, че ви водим тоя кон. Ако Атила имаше такъв кон, щеше два пъти да влезе в историята. Вземете го тоя кон, три пъти ще влезете в историята и нито веднъж няма да излезете от нея и няма да ви сполети нещастieto на другите, дето ту влизат, ту излизат от историята, та като хан стана тая история!

II ЦИГАНИН. Като хан стана, като гостилница!

АРАЛАМБИ. Кой сте вие?

I ЦИГАНИН. Ние сме цигани конекрадци, нощта е наша посестрима. Водим тоя кон, за да ви го продадем, и едва го удържаме по пътя, защото то не е кон, а ламя съща и ако не го трапиме някъде, децата ни ще мрат от глад.

ГАМАША. Ще мрат, разбира се, след като вашата нация знае само да се размножава. Една нация не трябва само да се размножава, но и да размишлява. Откъде прочие задигнахте коня?

I ЦИГАНИН. От Троянската война. Тоя кон е исторически, той е самият троянски кон, само да го яхнеш, и веднага побеждаваш противника. Историята го е доказала и всичко, каквото той е направил, е описано. Но най-важното е, че винаги побеждава!

II ЦИГАНИН. Винаги побеждава!

АРАЛАМБИ. Няма защо да ни препоръчвате коне. Ние също малко нещо разбираме от коне и джамбазлък, минали са ни през ръцете много коне и ако нямаше коне на тоя свят, щяхме сами да ги измислим. Да не е някой текнефес или нещо друго да има? Както го гледам, той не е подковаван, откакто се е родил! Обязден ли е прочие?

I ЦИГАНИН. Е как ще е обязден? Може ли ламя да се обязди? Той не дава да го докоснеш! И рита, и хапе, и с опашката удря като с бич прочие, както казвате вие. Щом се качиш на него, и те забива като цигански пирон в земята! Опасен кон, да ти не дава господ да се качваш на него! Не е кон, ами звяр, двама човека едвам го доведохме, щеше да ни избие по пътя, и макар че не вярвам в господа, ще ви дам честен кръст, че е така. Такова чудовище не сме срещали още, може цяла армия да прегради пътя му, но щом го види, веднага си хвърля оръжието и застава на колене, ей тъй, и ръцете си ей тъй държи и вика с всички сили; Умиление Богородично! - ама той от Умиление Богородично не разбира!

II ЦИГАНИН. Никак не разбира от Умиление Богородично, а опустошава и тъпче, нали гледахме ние как всичко живо си хвърля оръжието, бяга, дето му видят очите, само жените едва пристъпваха, щото им бяха дълги полите.

АРАЛАМБИ. Туй са били дългополите троянки, познавам им аз фустите.

I ЦИГАНИН. Големи фусти бяха и паника.

II ЦИГАНИН. Големи фусти и паника!

АРАЛАМБИ. Да купим ли тоя кон? Може би някой ден ще потрябва и кон.

ГЛИГОР. То е добре да се хвърли човек на кон, но защо ще трябва да се хвърля на троянски!

ГАМАША. По-добре е да се купи кобила. Кобилата също е кон, но пък се жреби, та за късо време ще се народят коне, може и конница да се сформира.

ЛИЛО. Той може да се купи, а може и да не се купи. Баща ми, кога беше жив, трийсет години купува кон и не купи.

ГОЦА. Троянски кон не ни треба. Ще вкараме такава пърлица вкъщите си, че после ще има да си скубем косите и ще си набутаме бая главоболия.

АРАЛАМБИ. Аз не знам дали ще ни донесе главоболия, но се колебая, защото този кон не е обзяден и както твърдят самите му собственици, рита страшно и хапе и не знам кво си!

I ЦИГАНИН. Кой рита?

II ЦИГАНИН. Той да рита?

I ЦИГАНИН. Той е кротък като овца. Ако имаше виме, можеше и да се дои, и вълна ако имаше, можеше да се стриже. Това не е кон, а божя кравичка, на мравката път не минава, та той и светия може да бъде и да стои редом в църквата със свети Сисой мъченика, дето, завалията, и абер няма що са го мъчили!

II. ЦИГАНИН. Ако той види мравка, ще се спре, ще стои, дорде мравката премине и отиде да си гледа работата. Житно зърно ли ще носи, та нещо друго ли ще носи, мравката нали все нещо носи от трудолюбие... Купете го, за да ни благославяте, и ако нямате икона в църквата, той може и икона да бъде редом с божата майка, дето от несправедливост родила сина си. А ако църква нямате, той може и църква да ви бъде. Главата му може да съперничи на всяка селска камбанария.

I ЦИГАНИН. Такъв кон вие не сте виждали. Същински ангел и лебед, има си всичките зъби в устата, бебета може да гледа, толкова е кротък, и не само бебета, ами може да реже и лук, може да мие прозорци. Вземете го, вижте каква здрава опашка: има, вижте какво му е копитото, белязано е от бога, вижте как му е подвит коремът! Купете го - да ви къпе бебетата! Той може да изкъпе всичките бебета на държавата.

АРАЛАМБИ. Толкова кротък кон не ни се купува!:

I ЦИГАНИН. Кой кротък?

II ЦИГАНИН. Той да е кротък!

I ЦИГАНИН. Ами че той е луд за хиляда коне! Щом се качите на него, ще ви строши веднага главата, ще ви стъпче, ще ви стрие с копитото, та помен няма да остане от вас!

АРАЛАМБИ. Че за какво ни е тогава такъв кон?

I ЦИГАНИН. Ами на нас за какво ни е? Ние сме само продавачи, а който е купувач, да го купи! Вие не сте купувачи! Къде такъв кон ще ви се падне някога. И свиреп, и кротък, може да бъде луд за хиляда, а може да бъде и скромнен за пет хиляди. Тъй

скромен е, че може дори да се качиш отгоре му и пак си остава скромен. Като човек е скромен, кълна се в моята баба, фараонката! Вие на нас ако не вярвате, на кого друго ще вярвате! Нашето потекло е фараонско, едно време ние пирамиди сме правили, а сега само конекрадството ни е останало, за едната чест!

АРАЛАМБИ. Аз ще взема тоя кон, само че заедно със сиджимката!

I ЦИГАНИН. Жив да си, аго, недей ни, остани ни поне сиджимката! Може нещо друго да срещнем по пътя, как ще го вържем?

II ЦИГАНИН. Нема начин да вържем без сиджимката! Жив да си, аго, недей ни!

АРАЛАМБИ. Ще ви дам сиджимката, а вие ще вземете да срещнете някъде кравата ми и да я вържете. По никой си начин!

I. ЦИГАНИН. Ние да ти вържем кравата! Честен кръст, ние вече на рогато не налитаме. Веднъж налетяхме на оня, общинския бик, та изпопреби сума нещо. Рамчо, дето правеше бравди, го изкорми. А другият Рамчо, дето жена му се пожени у Студено буче, и него изкорми. И оня Рамчо, куция, него пък го съвсем изкорми. Аааа, не налитаме вече на рогато! Бог ще ви благослови, ако ни оставите сиджимката, в нея ни е късметът. Оставете ни я, из целия път с добро ще ви споменуваме. Ако не ви споменуваме, да пукнем!

АРАЛАМБИ. Не вярвам дип!

I ЦИГАНИН. Ще ви споменуваме, та ще се изпотрепем от споменуване! На! Ще споменуваме!

АРАЛАМБИ. Ами че щом с добро ще ни споменувате, вземете я, алал да ви е!

ЦИГАНИТЕ. Алал да ви е! Алал да ви е! Алал!

Те започват да въртят въжето и всички селяни го прескачат. Циганите излизат. Влиза Петраки глухонемият.

ЛИЛО. Ето го и Петраки глухонемия! (Глухонемият пита Лило какво ще прави с тая лисица.) Тя не е умряла, а само се преструва на умряла. Мигар не знаеш, че лисицата обича да се преструва на умряла?

Разказ на глухонемия: как един въдичар отишъл за риба и т.н. В края на разказа всички започват да хълцат.

ГЛИГОР. Ще изпогинем от хълцане. Какво беше туй хълцане!

ГАМАША. Сигурно циганите ни споменуват.

АРАЛАМБИ. Ала! да им е сиджимката. Хора излязоха, казаха, че ще ни споменуват, и ни споменуват.

Влиза Шушляка.

ШУШЛЯКА. Добър ден и да взема да си сваля шушляка, че много топло стана. Докато излезе нагоре по вървището, и ми стана топло.

АРАЛАМБИ. Добър ден! Запътил си се ти нанякъде, щом си си турил шушляка. Вчера дойде и вече се запъти.

ШУШЛЯКА. Къде центъра съм се запътил. Ще отида да кажа там като какви кучета има из другите народи. То туй нашите не са кучета и чувам, че... някои вече почнали да ги изстребват, щото не само не са кучета, ами всичките болести, дето се разнасят, те ги разнасяли.

ГЛИГОР. Мигар другите народи имат кучета?

ШУШЛЯКА. Ние си мислим, че нямат, че само ние ги имаме! Ама те ги по имат. Едни работи има из другите народи, не знам дали нещо ще можем да прекроиме и за у нас. Ама да не повярваш на очите си! Аз гледах главно какви са им кучетата. Един ден, като вървя, гледам, някакъв файтон без коне също върви. Като се вгледах повечко, то не било файтон, а куче. Също като файтон, само че... вместо на четири колела ходи на четири крака. Обаче шушляците и там скъпи!... Туй пак иди-дойди, но на едно място се дивих, както не съм се дивил никога, и още се дивя. Видях куче, на... честен кръст - видях куче, което беше нещо по средата между купа сено и крачол. То върви и подскача с едно друго куче, онуй пък, другото, да вземе, та да прилича на ботуш. А там после, дето е ресторантът, гледам, едно куче с риза, вратовръзка, с бомбе и панталони от английски плат, едно време дето го шиехме като младоженци. Бузите му така избръснати, та лъщят и се червенят.

ГАМАША. Че тогава ние никога няма да настигнем другите народи! Нашите кучета кучета ли са! То ни нюх има, нито ще седне да се бръсне или да се почисти нещо, или да тури риза и значка. Цял ден се мота и гледа, ако може някъде цървул да задигне,

сапун да задигне - изпоядоха сапуна на селото. Де кво погледна, някое куче клечи и дъвче сапун. Такава пяна на устата му, а то пак дъвче!

ШУШЛЯКА. Аз затуй ще я кажа тая работа в центъра, и за едното, и за другото.

АРАЛАМБИ. Аз с моя прост акъл да попитам: ами това, дето е като купа сено и крачол, ако се подпали купата, какво ще прави?

ШУШЛЯКА. Няма да стане това! Няма да стане, щото, ако се подпали купата, то пък крачолът я гаси.

ЛИЛО. Ние го това не можем измисли! Нашите кучета са старовремски, за нищо вече нефелат... само пакости и болести от тях чакай. Ние другите народи никогаш си не ще ги догоним!

Чува се лай.

ГЛИГОР. Какъв ли ще е тоя лай?

АРАЛАМБИ. Туй са нашите кучета. Ни работа вършат, ни от зверове пазят, дай им само да скандират. По цял ден и цяла нощ скандират, а ако се зададе звяр, всички си подвиват опашките, скимтят и само гледат да не ги фане ветъро. Тъй както ги гледам, и те май са се запътили някъде като Шушляка, ама не вярвам дип да са се запътили къде центъра.

ГАМАША. Никъде не са се запътили, ами това си е една чиста бесовица. Не я ли виждате кучката, дето припка пред тях. Само че я... спря да припка. Теглих им аз одеде една пушка, ама не се пръждосаха.

ЛИЛО. Тя много мършава тая кучка, па и съвсем плоска, като че с ютия са я гладили.

ШУШЛЯКА. Ти не я гледай, че е плоска, плоските са по-опасни от другите, дето не са плоски. Аз какви плоски кучета гледах из другите народи, плоски, значи, като цигарена хартия. И тая е плоска, ама не чак дотам. Обаче стойката ѝ е хубава. Кога една кучка стои така, се казва, че бленува.

АРАЛАМБИ. Като съм гледал така кучки, съм се мъчел да го измисля и не съм можал. А пък то било бленува!

ГАМАША, Бленува, бленува! Тя бленува, а другите ще се изпотрепят заради нея, я каква комсмотост настана! Ние обаче защо бленуваме ами не се запретнем да направим

една хайка, та да се освободим от тая гад! Разгеле, всичките кучета са се събрали, то, кучетата, аслъ, само на бесовица дето мож ги събра!

АРАЛАМБИ. С хайка най-добре ще свършим цялата работа, само че как да я организираме!

ГАМАША. Вие от мене само хайка искайте! Мигар не знаете, че щом стане дума за хайка в околията, всички идват при мене. Така и така, викат, молиме ти се, бай Иване, ние без тебе няма да свършиме работа. Сто и петдесет човека водих лани на един язовец, щото изпояде кукурузищата на цяла община. Вярно, че и ние бая кукуруз батисахме, ама и язовеца батисахме! Ти, Араламби, я помниш тая хайка?

АРАЛАМБИ. Как да не я помня! Нали аз водих групата откъм ветровитата страна, тия, дето бяха от Чемиш, и го псувахме главно на майка. На тия от Чемиш псувните им по пет етажа големи, та предимно с пететажни псувни прочие помагахме. Тук с псувни няма да стане, нашето куче на псувня е свикнало!

ГАМАША. Кучешка хайка се прави с кречетало и само тук-таме се туря псувня. Всеки да вземе кречетало и ще ги свивате така, че да са предимно в куп, а ние с Глигор ще държим купа на прицел. Кучката за мен ще остане, тя ще падне последна в угарите, в никакъв случай не първа. Ако тя падне първа, бесовицата ще се разпръсне. Дай сега отсам! Дай сега насам, дай, дай, дай!

Селяните въртят кречеталата и пропадат. Остава Лило.

ГДМАША. Дай сега ти с кречехалото от тая страна. А дай! Другите къде пропаднаха, не ги чувам никакви? ... В дупката!

ГАМАША. В каква дупка?

ЛИЛО. Ами нали ти като викаше: дай, дай, дай, и те като даваха, даваха, даваха, та пропаднаха в една дупка.

ГАМАША. Ама че прост народ! А бе, Араламби, ти барем знаеш как се прави хайка, лани на язовеца цяло село предвождаше, какво правиш тука, в дупката?

АРАЛАМБИ. Че пропаднахме!

ГАМАША. Брей, че детинска работа! Дайте сега нагоре от дупката! Дръж ти, Араламби, челото и води, както водиш винаги. Дай, дай, дай! Стой! А сега легни! Така!

Стани! (*Свиреп лай.*) Я малко ме повдигнете нагоре, че онуй не ми е дип на мушката!
(*Изстрел.*) Не мръдна! А сега от тая страна! Раз-два, така! Раз-два! Раз-два! Лило!
Лило! Къде натам?

ЛИЛО. А бе, сетих се, че докато аз тичам подир кучетата, лисицата през това време ще вземе да се възползува и да офейка. Тя само това чака, да мръдна някъде и да офейка.

ГАМАША. Добре тогава, ти стой тука, на пост при лисицата, и ако само нещо така даде знак да мръдне, ще стреляш отгоре ѝ без всякакво предупреждение! Вземи пушката от Глигор. (*Гамаша гръмва и застрелва цялата хайка. Всички падат по гръб на сцената, само глухонемият стои прав.*)

ЛИЛО. Аааа, я пък туй старото, къорав зъб няма в устата, а и то тръгнало на бесовица. Само че не може да мине реката. Айде да те видя де, я опитай водата с лапа! Студена ли е? Студена е май. Брод търсиш, но няма! Хвърляй се напред и плувай! А тъй де! Ооооп! Удави се! Или не! А не, удави се, удави се! За една кучка! Стой! Стой! (*Той гръмва. Селяните, паднали по гръб, се изправят един по един.*)

АРАЛАМБИ. Ега ти хайката, Гамаш! Правили сме и други хайки, ама тука ти ни батиса!

ГАМАША. Аз пък да взема да туря каменарски барут в пушката си, та щяхме да се изпопребием. То туй хайка ли беше! Аз каква хайка водих еднагодина, та на един градски ловец му падна капата и като се трогна, свали си гамашите и вика: Обуй това и го носи, да живееш хиляда години. Па те излязоха банатска работа, такива у нас не можем намери.

Внезапна смяна. Студено. Силен вятър. Циганите идват и произвеждат буря. Влиза Зеленото дърво. Той носи зелено дърво от планината.

ГЛИГОР. Я гледай ти, зелено дърво! Откъде по това време зелено дърво? (*Взема дървото.*)

ЗЕЛЕНОТО ДЪРВО. Нося го чак от планината, ама бързам, щото ме е страх да не вземе да изсърхне по пътя.

ТАМАША. Чакай да го видим де! Човек да види зелено дърво по туй време не е никак малка работа! А, какво ще кажете?

ЛИЛО. Как ще е малка! Сега да се пребиеш, няма да намериш зелено дърво, наопаки да обърнеш гората, пак няма да намериш!

ГОЦА. По-скоро прасе ще намериш, но зелено дърво никога! Какво ще правиш с него?

ЗЕЛЕНОТО ДЪРВО. Ще го посадя в нашите гори, та и ние да си имаме зиме зелено дърво. Като седя тъй на прага на къщата и гледам как горите ни стават черни, си мисля дали един ден не може да се направи така, та горите да са все зелени.

АРАЛАМБИ. Нема начин!

ЗЕЛЕНОТО ДЪРВО. Нема начин да няма! Затуй си викам: ще отида горе, по планините, ще донеса едно зелено дърво да го посадя и да го гледам през зимата как се зеленее. Много е хубаво през зимата, като погледнеш гората, да видиш, че нещо в нея се зеленее, и да знаеш, че това е твойто зелено дърво. Пък аз мисля, че това, що е птица, все в него ще мъти и това, дето всяка есен хвърчи на юг, вече няма да хвърчи на юг, ами ще си остане при зеленото дърво. Ей тъй си мисля, като седя на прага и като помислих, помислих, и се взех, та в планината.

АРАЛАМБИ. То много настръхнало бе, много дива работа! *(Хвърля го към Шушляка.)*
Стой, варди, шушляка! Я го гледай ти какво се нахвърли върху шушляка!

ШУШЛЯКА. Слушай, само да ми се случи нещо с шушляка, ти ще отговаряш. *(Хвърля го към Гоца.)*

ГОЦА. Туй дърво е настръхнало като прасе. Я как боде! Олеле, че боде! *(Хвърля го към Гамаша.)*

ГАМАША. Мен не можеш ме изплаши! Срещу моите гамаша лъв да излезе, ще си подвие опашката! *(Хвърля го към Лило.)*

ЛИЛО. Марш натам, ще вземе да ми подплаши лисицата! Що не мазнеш това от тука! *(Хвърля го към Глигор.)*

ГЛИГОР. Ти пак намери къде да го пратиш. *(Хвърля го към Лило.)*

ЗЕЛЕНОТО ДЪРВО. Чакайте, оставете ми дървото! То не е диво и никому не се ежи. То само е настръхнало, щото се плаши от хора, не е виждала хора, па и горе му беше много студено!

ЛИЛО. А, не било диво! Дивото си остава диво, я го гледай къде драсна! (*Хвърля го зад гърба си, като сочи в друга посока.*)

ЗЕЛЕНОТО ДЪРВО. Избяга ли?

ГАМАША. Чакайте! То може да е избягало насам, а може и насам, няма никакво значение. Аз знам дивото как бяга. Дивото бяга само срещу вятъра. Да видим накъде духа вятърът!... Значи, натам е избягало.

ВСИЧКИ. Правилно!

ЗЕЛЕНОТО ДЪРВО. Да сте живи и здрави, че ме упътихте!

АРАЛАМБИ. Ами че за какво сме хора, ако не те упътиме! Нали затуй сме се събрали, та да се упътваме един друг.

ГЛИГОР. Сега не е като едно време, без всякакво упътване! Сега повече се упътва!

Зеленото дърво си излиза.

ШУШЛЯКА. А веднъж видях, пак там, дето е тоя. ресторанта им, върви човек и води подире си празна кайшка. Кайшката лае, та се къса, а оня човек си пуши, значи, и си върви, без да гледа кайшката. Целият народ се струпва там да се звери. Аз също се струпах да се зверя и като се позверих, гледам, че на края на кайшката вързана една бълха. Същинска бълха, и лае, що сила има. И знаете ли какво? То не било бълха, а куче! Всичко друго бях очаквал, ама че има куче колкото една бълха, да ми е казал някой, няма да му повярвам! Ей, казвам ви, че като им гледам кучетата на другите народи, то на куче не прилича! На всичко друго прилича, само дето на куче не прилича!

ГАМАША. Ами как ще познаем тогава кое е куче и кое не е куче?

ШУШЛЯКА. Ами щом е вързано с кайшка и го води човек, значи, че е куче!

Всички започват да се чешат.

ГЛИГОР. А бе, вас не ви ли хапе нещо?

АРАЛАМБИ. Хапе ни, как да не ни хапе!

ГАМАША. При мене нещо се е навряло в гамашите, ама не мога да го сваля дип лесно. На тях металните им работи се трудно отварят, щото ги не съм смазвал отдавна. Един

селски ми обеща да прати оръжейно масло от града. Да смазваш с него металните работи! - вика. Ама не излезе човек и не прати.

ГОЦА. Каква ли ще е тая пърлица, дето тъй хапе!

Петраки хваща бълха.

ЛИЛО. Боже, това са бълхи!

ГОЦА. Ами откъде толкова много бълхи!

ГАМАША. Тия бълхи са кучешки! Крили са се в кучетата, а като са разбрали, че кожата на кучетата изстиват, айде у нас на топло.

ШУШЛЯКА. Виждам аз, че много зло хапят. Кучешки са!

ГЛИГОР. Те щом нас нападнаха, ще нападнат цялото село, и народ, и добитък, и всичко! (*Чува се мучене на добитък.*)

ГОЦА. Кво ще нападнат, като са го вече нападнали? Я чувай кво става в селото!

АРАЛАМБИ. Тя се видя, че като ни нападнаха и нк обявиха война, то и ние трябва да ги нападнем и да им обявим война. Ще обявяваме война, па да видим кой кого! Охо, хо-хоооо! Дебрееее!

ЛИЛО. Ние че ще обявим, ще обявим!

Музика, танц на бълхите. Чува се вълчи вой. Всички се стряскат и се скупчват около Гамаша.

ГАМАША. Това са белите вълци от Турну Магурели? Аз кога служих войник, една зима. си идвам в отпуск заедно със сабята, та оттам ги знам, па и те мене ме знаят. (*Смяна. Нощ. Вали сняг.*) То едни преспи, нощем беше, като гледам през преспите - бели вълци! Изтеглям сабята, а сабята: дзиъъън! Те...тичат ребром и все към мене през: преспите, а аз със сабята право през преспите. Квото можах, съсекох, но те многотия, та почнах да се добирам до едно дърво. Дръж за дървото, а един ми ухапа ботуша. Като го пернах, та се преметна някъде си чак. Другите се нахвърлят, ама аз се държа с една ръка за клона, а с другата ръка сека. Сума нещо изпосяхох. Белите вълци тогава седнаха да ядат това, дето съм изпосякъл, а аз се покачих по-горе, та да отдъхна.

ГОЦА. Тия пърлици май че се приближават. Както разправяш, то това трябва да е многотия!

ГАМАША. Че е многотия, многотия е, ама ти остави, че и тартор си имат! Аз като седя горе в дървото и гледам, че по едно време право през преспите се носи бял вълк, яхнал на бял кон. Викам си, тоя ще им е тарторът. Другите, щом го видяха, спряха да ядат и се строиха. Той даже ги не погледна, ами се спря до дървото, направи нещо като оглед и като взе да се кара, да дава едни заповеди, па като се развъртя, та щеше всичко да изпотъпче. Ония си подвиха опашките и почнаха да прегризват дървото със зъби. Така, люто гризеха, че след десет минути дървото щеше да падне, а заедно с него и Иван Гамаша, бог да го прости! Добре, ама на Иван Гамаша, да е жив и здрав, като взе, че му хрумна една мисъл, та даже се разтреперах. Стиснах силно сабята си и се хвърлих върху коня право отгоре. (*Зазвучава тихо мелодията на Белите вълци.*) Тарторът се обръща към мене, а аз - фрас със сабята, та го разполових на две. И нямам дип време да се оглеждам, а препущам право през преспите с коня. Конят добър, як, като сприя се носи, а ония вълци си прехапах езиците от страх, строиха се и запяха. (Всички селяни запяват маршово.)

ПЕСЕН НА БЕЛИТЕ ВЪЛЦИ

Турну Магурели,
Турну Магурели -
бисер на влашката равнина,
златна овца сред зелено поле,
мечта на мечтите ни!
Сатраяска Турну,
сатраяска!
Турну Магурели,
Турну Магурели -
Аляска на новите светове,
белязана с белега на вълча следа,
земя на дедите ни!
Сатраяска Турну,
сатраяска!
Турну Магурели,
Турну Магурели,
потънал в зеленина до уши!
Млади язовци при пълна луна

твоите кукурузи батисват!

Сатраяска Турну,

сатраяска!

Айраша́ Магурели, ау!

Смяна. Светло. Снегът изчезва!

ГАМАША. Та с тоя кон после сума години возих кирия.

АРАЛАМБИ. Добре де, Иване, ами тарторът на вълците откъде е взел коня? Аз го това за първи път чувам!

ГАМАША. Как откъде? Ами че тия вълци, като са тръгнали чак от Турну Магурели да дойдат у нас, все някъде по пътя са срещнали някой румънец с кон и са го изяли.

Тарторът тогава е взел коня за себе си, щото е бая път да го бие пеша. Румънецът па се не обади после и не си потърси коня, та така си остана.

ЛИЛО. Как ще ти се обади, като са го изяли!

ГАМАША. Виж, за това не съм се сетил, то ми не е минало през главата.

ГЛИГОР. Аз разбирам всичко, само не разбирам що са бели тия вълци?

ГАМАША. Щото лятно време ядат кукуруз! Като ядат кукуруз, и козината им побелява.

АРАЛАМБИ. Добре де, Иване, ами аз защо не виждам никакви бели вълци?

ГАМАША. Ами преспите бели, вълците бели - как ще ги видиш!

Оркестърът засвирва мелодията на Белите вълци, селяните я запяват и с маршируване напускат сцената.

З а в е с а

ВТОРА ЧАСТ

Същата сцена

ПУШЛЯКА. Аз пък забравих да те питам, какво ще правиш с тая умряла лисица?

ЛИЛО. Ще й одера кожата, щото ми изнояде кокошките. Тя не е умряла, а само се преструва на умряла. Мигар ти не си чувал, че лисицата обича да се преструва на умряла!

ШУШЛЯКА. А, има си хас, аз да не съм чувал! Та нали като ходих из другите народи и там, дето е ресторантът им, един разправяше, че някакъв човек отишъл с трабант за риба и напълнил целия багажник на трабанта.

АРАЛАМБИ. Чак пък с трабант!

ШУШЛЯКА. Ти мислиш, че те са като нас прости, та ще отиде чужденецът с някаква си волска кола, па ще седне да лови риба, а добичетата да му преживят във врата. Чужденецът това го не обича! Той, значи, си пали трабанта и си пердаши с него, където му скимне. И ако искаш да знаеш, той даже не ходи пеша да пикае, ами пали трабанта - и с него! Това съм го аз видял, там, дето им е ресторанта и дето разправяха за оня. Той напълнил багажника и като се връща обратно, гледа, че нещо лежи на пътя. Да не е сгазено от някой друг трабант - си рекъл човекът и му клаксонира с клаксона да се отмести, за да не го сгази втори път, ама онуй хич и не мърда, все едно че е умряло и не чува никакъв клаксон.

АРАЛАМБИ. Чак пък с клаксон! Ега ти и чужденеца!

ШУШЛЯКА. С клаксон, разбира се! Чужденецът по никой начин няма да седне да вика или да свири с уста, или да каже: "У!" Никога! Той само с клаксон! Та и тоя човек с клаксона, ама онуй не мърда. Слиза той на пътя и гледа - умряла лисица. Разгеле, вика човека.

АРАЛАМБИ. С клаксона ли вика?

ШУШЛЯКА. Как тъй с клаксона! Той си го вика това наум. Разгеле, вика, и риба хванах, и кожух за жената намерих и хвърля лисицата в багажника. Пристига той и още отдалече се обажда с клаксона на жена си, тя веднага излиза навън, пляска с ръце и вика: Мадонна миа! - а като погледнали в багажника - Мадонна миа!

ГОЦА; Маааамя, мааааамя, маааааамя - нема! Викам си по едно време, ще викам, колкото сили имам! И почнах да викам, що сили имам, а кучетата от съседните села лавнаха. Събудих околията, гледам, че по съседните села светнаха фенери, народ се събира на тумби, а аз не спирам да мамя: гъци-гъци, гъци-гъци! Пос-ле фенерите тръгнаха, покачиха се по баира, народът на околията иде към мене. Кво има, пита народът на околията, аз казвам тъй и тъй, нали знаете моето прасе, оная сръбска пърлица, дето получи два ордена за храброст на селскостопанската изложба. Знаем,

вика, околията. Изгуби се и го няма никаква! Не може да бъде! - казва околията и започва да мами заедно с мене.

Влизат циганите.

I ЦИГАНИН. Ние па ще се изпопробием с моя човек да спориме! Като вървиме и спориме, гледам по едно време, че напреде ни се мержелее вече Битоля: А бе, викам, ние трябваше да питаме оня човек какво ще прави с тая умряла лисица, а не да спориме чак до Битоля.

Гоца излиза.

II ЦИГАНИН. Той спори с мене, а аз споря с него и да видиш за какво спориме - аз викам, че тая лисица е умряла и че дириш човек да ѝ одере кожата - това що е умряло, нали все на нас го дават да го дереме. Та затуй споря, да се върнем и да вземем да одерем лисицата, а той ми вика, че тая работа не ще да е дип така проста!

ЛИЛО. Тя, тая лисица, не е умряла, ами само се преструва на умряла. Мигар вие не знаете, че лисицата обича да се преструва на умряла! Хе, хе, хе!

I ЦИГАНИН. Кой, ние да не знаем!

II ЦИГАНИН. Ние да не знаем! Че ние го това знаем, откакто сме се родили!

I ЦИГАНИН. Ти от нас искай да знаем как лисицата се преструва! Нали Рамчо ни е разправял. Рамчо веднъж беше събрал цяла каруца котли и тепсии за калайдисване. Калайдисва той всичко, циганката му помага, децата и те помагат и като калайдисаха, натовариха каруцата, та да откара той бакъра в селото. И като вървял, вървял, гледа на средата на пътя една умряла лисица. Късмет на циганката, ще си топли кокалите с лисичи кожух - рекъл Рамчо и хвърлил лисицата при бакъра. Вървял, вървял, та стигнал напред село и почнал да вика: Айде, народе, да си получиш бакъро! Кога Рамчо гледа - в каруцата ни бакър, ни лисица, ни нищо. Лисицата, което можала - изяла, което не можала, изхвърлила по пътя и офейкала. Женоро вдига кобилици, иска да трепе Рамчо. Рамчо си бие главата с юмруци и вика: Главо, главо, откъде ще намериш сега, главо, на тоя народ бакъро! Олеле, главо, главо, главо ле, главо и главо!

II ЦИГАНИН. Добре, ама по това време дошло отчето и вика на жените: Анатема, оставете човека, той е праведен!

I ЦИГАНИН. Праведен, праведен!

II ЦИГАНИН. Той е праведен, щото е срещнал съшия дявол, преоблечен като лисица, дето и аз го .срещна:х, кога возих данъка на енорията. (*Запява като на богослужение.*) И разказва отчето как събрал данъка от енорията, натоварил догоре каруцата и тръгнал да го кара за митрополията. И като тръгнал, срещнал една умряла лисица, но нали е християнин и праведен, прекръстил лисицата, па после я хвърлил в каруцата върху данъка. И като стига митрополията, отиват с дядо владика да видят данъка и лисицата. Кога гледат, в каруцата ни данък, ни лисица. Тя изяла данъка, и дим да я няма. Дядо владика - казал отчето, - много съм грешен, дето повярвах на дявола, преоблечен като лисица. Ако не бях повярвал, нямаше да изяде данъка на цяла енория! Ние всички сме грешни, казал дядо владика, но има и от нас по-грешни - и му простил заблудата... Като казал това отчето, женоро си прибира кобилиците, а Рамчо впрегнал каруцата и по целия път си блъскал главата с юмруци.

I ЦИГАНИН. Толкова я беше блъскал, че главата му на сол стана!

ЛИЛЮ. Тия работи ги знам аз. (*Запява като на богослужение.*) И затуй ще я дера жива, та да не си бия после главата като Рамчо или да се срамувам, както се е срамувало отчето пред дядо владика! Или както се е срамувал ловджията пред ловджийката! Или както оня козина-търговец... или както оня, дето му останала само една рибена люспа. (*Крещи.*) Еееей, тая лисица не е умряла, а само се преструва на умряла! Дера я жива за назидание, щото ми изяде кокошките, и ако само някой посмее още веднъж да ме попита какво ще правя с тая умряла лисица и ми разкаже как тя се преструва на умряла - мамка мууу! Айде! Чупка! Айде, измитай се! Битоля не е близко! Или чакате да ми свиете кожата! Айде!

I ЦИГАНИН. Ние да свием кожата! Никогиш си!

II ЦИГАНИН. Никогиш!

Влиза Гоца, като носи прасето със себе си.

ГОЦА. Гъци-гъци, мами заедно с мене Околията, па по едно време Околията ми вика: Това прасе требе да е минало през границата - я в Гръцко, я в Турско.

ЛИЛЮ. То ако е минало в Турско, нищо няма, турчина свиня не яде.

АРАЛАМБИ. Ако е в Турско - да, ами ако е в Гръцко, ще го изядат, и помен няма да остане от него!

ГОЦА. И Околията това каза и си отиде. Аз си тръгвам обратно и си мисля, дано да е минало в Турско, защото такова прасе не се намира никъде, като му видиш зурлата, ще си помислиш, че земята е създадена само за неговата зурла, та да я рови. И като си мисля това, усещам изведнъж, мамка му и прасе, сврело се вътре в мен, ей от тука, та до тука, сврело се, значи, в мене и върти пърлицата си точно под лъжичката, да ме гъделичка. Кога е влязло в мене, не знам и как тъй е влязло, също не знам! Ушите му ей тука усещам, опашката му пък тука, а горе - гърбицата, щото е гърбаво. Само дано не ме изпорови, мисля си, та да ми измъкне корена! Ако ми измъкне корена, свършено е с мене... Мисля... прибирам се, а то, пърлицата му с пърлица, се заровило в кочината, мига насреща ми, ни лук яло, ни лук мирисало.

ВСИЧКИ. Брех, майка му стара!

ГОЦА. Брейх не, ами брех! Ще те убия, скачам аз, а жена ми се хвърля отгоре ми: Жив да си, не убивай го!

ГЛИГОР. А на мене жена ми ми вика, луд ли си, какво ти стана, ще ме убиеш с тая пушка! Жабата е мрачно животно, извиках, горе ръцете, щото ще гърмя. Горе! Боже, кръсти се жена ми, ти си полудял и си излязъл от кожата си! Ще бягам при мама! Бягай, където ти видят очите, казвам аз и вдигам петлето на пушката. Да видиш как бега жена, бега, та фустите ѝ свирят като локомотив!

ГОЦА. Тя добре, че се хвърли. Иначе щях да я убия!

АРАЛАМБИ. Коя?

ГОЦА. Жена ми.

ГЛИГОР. Тя избяга, а аз почнах да си търся кожата. Жабите пицят до небето, но никак не ги поглеждам, а си търся кожата. Намерих я, обличам я бързо и излетях да трябва жабите. Щом видях, че някоя клечи някъде, трябва я. Сума нещо изтребих до сутринта и викам да си прибере вече жената. Кога отивам, гледам, че на прага клечат две жаби. Извиках с все сили: жабата е мрачно животно, и ги изтребих и тях. Няколко жаби си показаха носовете през оградата, но аз и тях изтребих. Ееее, питам ви, та не е ли мрачно животно жабата?

ВСИЧКИ. Жабата е мрачно животно!

Трясък и откънтяване. Всички се вцепеняват.

ГАМАША. Я нека Петраки, като по-глухоням, да види какво става! Май че ще излезе някоя суматоха.

Петраки пада по гръб и избягва. Музика.

ЛИЛО. Аз в суматоха не влизам. Дето викаше баща ми, бог да го прости, ако суматохата е на едната страна, ти бягай на другата, ако тя е в дола, ти драскай по баира нагоре! Плуй си на петите - и драскай!... Няма защо да й ядеш попарата. Ама и ти, Лило, си един гявол, откъде го вадиш тоя гяволък, да ти се чуди човек! Да е наследствен, не е наследствен, щото баща ми мреше за суматохи и беше ял попарата на всички. То си е дар божи! *(Излиза на пръсти.)*

Музика.

ГАМАША. Араламби, я ти, като малко по козина човек, виж каква ще е тая работа!

АРАЛАМБИ. На, Цонке, на, на! *(Излиза.)*

ГАМАША. С мамене няма да стане!

ГОЦА. Не се трае повече! Ей тук ме подпира, отдолу, точно под лъжичката! Ще се хвърлям срещу тая пърлица, окото ми няма да мигне! Туряй главата в торбата, и край! *(Излиза с прасето, като танцува валс.)*

Музика.

ГЛИГОР. А бе, че ще влезе и аз, ще влезе, само че не обичам с главата в торбата, ами малко така, да се ориентирам. Къде бе, другари, как така без ориентири, как така без интифа бе, другари!

ГАМАША. Как така! Ами че нали дадох интифа!

ГЛИГОР. Дадох ли? Тууу, да се не види! Аз помислих, че още не са дали интифа. *(Излиза.)*

ШУШЛЯКА. По с маниер тебе! Като влезеш без маниер, и ще направиш веднага лошо впечатление! Ние на маниер скоро няма да се научим! Малко по така, да кажем, а можеше и дори още по така, а който пуши, може дори и да запуши, за известно достойнство... Сега вече спокойно мога да влезе и аз, защото съм забелязал, че и в най-голямата суматоха, ако влезеш с маниер, тя също тъй ще те посрещне с маниер!

ГАМАША. Тъй както слушам, тая суматоха не ще бъде ептен малка, па и кой знае кога ще свърши. Да взема да туря храна на стоката, да видя и туй-онуй, може и жената да закача, па и аз ще влеза в нея.

ГЛИГОР (*влиза с кокили*). Интифа, интифа, но, за всеки случай, аз да тръгна с кокилите, щото човек не знае, като влезе сух, дали нема да излезе мокър от суматохата. Яхвай кокилите и с тях ще прегaziш всякаква суматоха, океан да се изпречи насреща ти, и него ще прегaziш! Дий, кокили! Дий, Дий!

АРАЛАМБИ (*влиза със знаме от кожа*). В една суматоха не може без знаме! Няма нищо по-хубаво от това да се развяват знамена и да се скандира. Ако аз бях началник на държавата, щях да наредя половината от държавата да скандира, а другата половина - да развява знамена и да бие барабали и ще излезем на първо място в света. Имам опит в тая работа и зная какво е. Нали съм скитал, добитък съм прекупувал, та като станаха събитията, си викам: Араламби, гледай да те не закачи ветъро! И се набутах в града. А в града народ, народ, навсякъде гвардейци, едни се товарят на камиони, други се товарят на влакове, ще вървят някъде. Щом видях тия на гарата, и ги питам: Къде, момчета? А те ми викат: Срецу фашизма! Почнах да скандирам: Смърт на фашизма, свобода на народа! Те се заразиха от мен и също почнаха да скандират. После се взех, та на пазара, разни там всякакви се мотаят с разни там зеленчуци и глупости, аз като почнах и там, че да видиш как и ония почнаха да скандират. Аз и пред църквата ходих да скандирам: Смърт на фашизма! - Излезе попа, и той се присъедини към мене. И пред самата милиция ходих. Сам началникът ме повика и ме попита: Ти кой си? - а аз викам: Смърт на фашизма, Араламби съм. Много араламбиш, вика ми началникът, но не ме арестува. А пък аз си араламбя, щото гледам да не ме фане ветъро. И не ме фана, а други ги фана. (*Той обръща знамето, за да прочетем надписа: "Араламбене му е майката", и запява марш.*)

Влиза Зеленото дърво.

АРАЛАМБИ. Смърт на фашизма, свобода на народа! Настигна ли си дървото?

ЗЕЛЕНОТО ДЪРВО. Не можах. Тичах, тичах и му викам, ама то пропадна вдън горите. Взех се тогава, та пак горе, чаак на края на планината, там пък едни много хубави зелени дървета. Виж го това какво е хубаво, по-хубаво е даже от другото!

АРАЛАМБИ. Но какво ще правиш с него сега? Тука настъпи една суматоха, не можем да ѝ видим още сметката. Мигар ще седнеш да седиш зелено дърво в суматохата и ще чакаш то да се хване! Със зелено дърво не се влиза в суматоха!

ЗЕЛЕНОТО ДЪРВО. Защо да не се влиза? Аз ще влеза с него и ще го посадя. Като стане голямо дърво, всички ще казват после: това дърво го садиха, кога беше суматохата. Никой не вярваше, че ще се хване, па то се хвана и гледай какво голямо дърво стана!

АРАЛАМБИ. Не вярвам дип, но щом си се запътил, да вървим заедно. Дебре, дебреее прочие! *(Те запяват марша и излизат от сцената.)*

Влиза Гамаша.

ГАМАША. Да нарежа и малко тутун, па да вървя и аз вече.

Влизат циганите.

I ЦИГАНИН. Помози бог!

ГАМАША. Дал бог добро!

I ЦИГАНИН. Да знаеш къде е тука пътя за саматохата?

ГАМАША. Направо карайте! Ще стигнете до един брод, та като минете брода, ще свиете после малко на една страна, и тя е там, току зад тепавиците.

ЦИГАНИТЕ. Сполай ти! Сполай!

I ЦИГАНИН. Баба ми, фараонката, казваше: Ако ти не вържеш нещо в една суматоха, суматохата тебе ще върже. Затуй ще гледаш добре кое става за връзване и кое не!

II ЦИГАНИН. Ти от мене само искай да гледам добре кое става и кое не става за връзване! *(Излизат.)*

ГАМАША. Суматоха досега без мене не е ставала, а и не зная как може да стане! Тоя, градският ловец, дето му правих хайката и ми даде гамашите, ме кани веднъж на градска суматоха, по тяхному, както я правят, съвсем по градски. И да ви кажа ли, тяхната суматоха не е никаква суматоха! Аз му викам - а бе, като мириша така с нос, то туй не мирише на суматоха. Ти, вика, глей кво става! - и върви отпреде ми, а аз подире му нося една стълба. И ни има човек да викне, ни има човек да гръмне, ами вървиме на пръсти, а оня, градският, отпреде върви с грамофон. Питам го - къде е суматохата?... а

той - трай сега, тука няма просташки работи и дивотии, ние на нашата суматоха ѝ казваме приключение. Ние вървим в тъмното и ни се приключение види, ни нищо. По едно време оня, като изрева: Олеле, олеле, и така нататък! А да зина и да го попитам кво става, и приключението като замахна със стълбата, та ме удари право през устата. Едва съм се, значи, прибрал, а оня па още по едва, щото него приключението го заляло с вряла вода. А бе, викам му, где ги измисляте тия градски работи и приключения, ами си не правите суматохи, както народа си ги прави от памтивека! Що се така делите от народното? Де да знам, вика ми той, защо се делиме от народното? Може би затуй, че народът е измислил само простите суматохи, а светът вече не се задоволява с прости суматохи, ами се развива, напредва и прави приключения, та даже и авантюри... Той и на една авантюра искаше да ме води, казва, че била по-горе от приключението, обаче не можа да ме върже. Аз съм си по простите работи. Сега да видя къде е слабото място. Не ще се целя, зми в упор Не знам само дали сега да закача жената, или после да я закача? Като я ударя в упор, няма да мръдне, ами ще падне веднага възнак. Отче наш, иже еси на небеси, дръж се, суматохо! (*Излиза.*)

Влиза Крокодила, като води подире си въже.

І КРОКОДИЛ. Стига си преживяла, тука е театър!... А, другари, че аз крокодил ли съм? Откъде накъде той ще ми вика, че съм крокодил. Той си ветрее каната и си прави кефа, една крава не може да намери, та пак аз требе да я намеря и да я вържа, а после мене ме изкарва крокодил! Пет деца ми е направил, господ да го убие, и петте съм му ги изгледала, и на азбуката съм ги научила, и на таблицата за умножение, а той ще ми вика, че съм крокодил. Това, що е кръчма - не зная, това, що са моди - не зная, не съм аз модаджийка като градските крокодилши. Това, що е помада, не зная и от горе до долу всичко си го сама шия и плета. Веднъж само дето на панаир ме е водил, та ми купи едни гащи, но ми ги купи с дантели, господ да го убие! Що ще ми купува он на мене дантели, на подигравка ли ще ме взема он мене, та щех да пукна от гъдел. Така като кажа - тук гъдел, така като кажа, пак гъдел. Все гъдел и гъдел! Дантели!... Хвърлих ги и няма да ги види окоето ми, та света да се преобърне! Що ще ми купува он на мене дантели, да ме умори от гъдел ли! Ами че аз мога и да кося, и да вършея, камъни да вадя от кариерите мога, ако потребе, и ликьор мога да бъда, и на война мога да ида, и стихотворение мога да кажа.

БАЛАДИЧНА ПОЕМА

Ние сме жената
на вечните времена!
Прелъстявани сме, но сме и прелъстявали,
световни са се войни за нас водели,
световни още троянски,
защото сме ние жената
на вечните времена!
В тая епоха на грубости,
на настръхналост
и на мъжки страхотии
единствени ние носиме нежността
в храма на нежните си сърца,
преливаме от женска ласкавост,
защото сме жрици на любовта.
Вярно е, че сме били черни робини,
но сме и самодиви били,
и ако потребе, пак ще бъдем -
защото сме ние жената
на вечните времена!

А он ще ми купува дантели! Видял е някъде, господ да го убие, видял е, ама не ще да признае, после ме изкарва мене крокодил! Море ще късам и ще хвърлям, хич и не ща да зная, очите ми да го не видят, да се продъни ега! Стига си преживяла, ами мърдай, господ да те убие и тебе, дето само чакаш да пощръклееш, та да се забиеш в горите! Няма вече къде и кому да се оплаквам! Гръсти гръстя и шгата, камъни от кариерите вадя и плача, децата уча да не подсмърчат, щото не е хубаво, и плача, чистя кюнци и плача - океан съм изплакала. *(Двата крокодила влизат и внасят две трапези)*. Няма вече къде повече!... Не така трапезата, крокодили, не така!

ДВАТА КРОКОДИЛА. Ами как?

І КРОКОДИЛ. Онака. *(Крокодилите разменят трапезите и излизат.)* Е, те така!... Ще късам и ще хвърлям, вече съм го решила! Не се трае и не се трае! Хванал се, стяга колата, дай, вика, ритлите, дай катраницата да смажа колата, щото не обичам да ми скърца по пътя! Тичам и давам катраницата да смаже, та да не му скърца из пътя, и го

питам къде ще отива с колата в тоя момент, а той вика: Трай и дай леб! Леб давам, та да има какво да плюска по пътя! Е, къде, питам го, ще се влачиш сега! Ще отида, вика, за риба. Отиде и се не виде. *(Пее.)* Не виде се, не виде се бая време, другари, и по едно време го гледам, че се виде. Ела да видиш какво ти карам, Кроки! Е, кво ми караш - го питам. Цяла кола риба ти карам и една лисица за кожух ти карам заедно с рибата! И аз тичам, другари, та да му отворя портата, та да уведа добичетата, та да ги изпрегна, а кога гледам - в колата ни лисица, ни риба, ни нищо, а само подбив! И не стига това, ами на туй отгоре и крокодил те изкарва!... Като дойде испанската муха, отиде да бистри кво е това испанска муха, а аз мъкна тезеци, та да димиме, белки й влезе пушилка в очите, господ да я убие мухата, сума нещо изтреби! Ела, викам бе, да пушиме с тезеците! Ти - вика - ги пуши тезеците, ние требе да видиме като каква ще е тая работа! Че ква ще е тая работа - муха! Нищо, че е испанска, някои изтреби и си замина. Ами изглежда, че си не е заминала, щото на моя му влезе муха в главата и е седнал сега държавите да оправя. Той седи и оправя държавите, па като не може да ги оправя, мене ме изкарва крокодил... Сега някаква друга муха му е влязла в главата, с тезици не мож прогони такава муха! А бе, другари, как тъй като видим муха, я сплескваме и като влезе в стаята, я гониме, а като ни влезе в главата, никой не я гони, ами тръгва подире й. Ква е тая муха бе, другари, дето влиза в главата на човека и не ще да излезе, ами човека и не я гони, а бяга право подире й, та ще си скъса жилите. *(Влизат двата крокодила и редят съдовете по трапезите).* Да го питаш що си къса жилите, пак не може да ти го каже, ами ще ти каже, че си крокодил. Не така, не така паниците, крокодили!

ДВАТА КРОКОДИЛА. Ами как?

І КРОКОДИЛ. Онака!... Е, те така! *(Песен на мъжете.)* А кога стана войната с турчина, три години се би с него, три години се стреляааа, стреляааа, другари, ни той застреля турчина, ни турчина него! Да се бяха изпозастреляли, та да си знам само моята грижа! Ами че мене ако ме пратят на война с турчина, ще го застрелям за един ден и ще се прибера да си гледам другата работа. Кво ще се стрелям аз три години! Требе да си ептен прост, та да се стреляш три години!... Бягайте, змии, гущери и жаби, че утре е Йеремия! Бежте, крокодили! *(Крокодилите побягват, гонени от Крокодила.)*

Влизат селяните и циганите.

АРАЛАМБИ. Ега ти суматохата! Голяма суматоха и паника беше!

ГОЦА. Аз такава гигантска суматоха не бех виждал. Есенес ние ходихме на една друга суматоха, та да ви кажа ли, то и на суматоха не приличаше, да се засилиш повечко, и ще я прескочиш! А тая беше бая гигантска. Такава пърлица не бях виждал и като се втурнах с брадвата, тя излетя от ръцете ми и хвърли искри. Аз пък да взема да ударя на камък! Гоца се обаче не дава така лесно, ние се трудно предаваме и тъй се засилвам и такваз скорост развих, че гледам по едно време дрехите ми ги няма. Като съм се засилил, та съм излязъл от дрехите си. Летя и се трия във въздуха, то пък от триенето се развива голяма температура, та се нажежих до бяло.

АРАЛАМБИ. Детето разправяше, че даскалът им разправял, че като се трийт във въздуха, звездите се запалвали ли, знам ли кво си!

ГОЦА. Кво ще ми разправя даскалът, когато аз сам го знам и го изпитах. Нажежавам се, ставам същинска звезда и по едно време, като се блъснах втори път в нещо страшно студено. То да излезе една ланска преспа и аз нали съм се нажежил, стопих преспата, цялата стана на пара, като кога се калява желязо.

ГАМАША. Кали ли се барем, та да знаеш що си стопявал преспата?

ГОЦА. Калих се не, ами на шведска стомана станах!

АРАЛАМБИ. Което е истина, истина е - така беше. Ние гледаме изотзаде, Гоца лети напред, а полушубката му лети след него, ама не можа да влезе в орбита и падна. Викам на нашите: Видите ли Гоца къде е, а ние се още мотаме: Смърт на фашизма, свобода на народа и прочие!

ШУШЛЯКА. Не сме се ние мотали, ти се повече моташе и араламбеше, а по-малко се стремеше напред. А ние се всички стремехме, та даже по едно време изпаднахме в състояние на стремглавост.

ЦИГАНИТЕ. Истина! Истина! По най-стремглав начин, ама досущ стремглаво!

ГАМАША. Вашата не знам как беше, щото малко със закъснение влязох и чух, че се само нещо викаше. Спокойно, мисля си, да си наглася добре пушката, те щом викат толкова, ще я прекарат към мене. И на хайки като съм бил, и на суматохи, все тъй е било. Та щом се мерна - и гръмнах, но беше далечко, само я нараних. Тя се вбеси и като се втурна право насреща ми, като бесен глиган. Аз я обаче държа на мушката и никак не ми мига окото. Като гръмнах, та я забих вдън земя. Добре, ама тя пък имаше много

голямо виме - вимето ѝ стърчи отвън и се мята на всички посоки. Що имаше дървета наоколо, всичко изпотроши. Ще те усмиря, викам, и тебе, и като направих едно: шаат, и като се разфърча едно мляко... Мляко, мляко, целият станах само мляко!

I ЦИГАНИН. Продавач ли си на мляко?

ГАМАША. А бе как ще съм продавач, като всичкото го попи земята!

ПУШЛЯКА. Аз никакво виме не видях, изглежда, че то е било на другия край.

ГАМАША. Ами че на другия край беше. Виме, значи, от тука, та до там!

АРАЛАМБИ. Една суматоха, колкото и виместа да е, не може да бъде само от виме. Аз също ѝ търсих на нея вимето, ама то на Гамаша му излезе късмета, та попадна точно на него.

Влиза Глигор.

ГАМАША. Викаме, тоя Глигор дали го някъде жаба прегازی, или го жена срещна?

ГЛИГОР. Мене ме жаба не може прегازی, а ако ме жена срещне, ще я прегазя. Пребих се от ходене и се забавих, щото нали натам отидох с кокили, па насам се пеша връщам.

ГАМАША. Да беше дошъл с кокилите!

I ЦИГАНИН яхва кокилите, задигнати в суматохата.

ГЛИГОР. Да го кажеш е лесно, ама как да дойда! Аз нали, щом се появи суматохата, се качих на кокилите, като си викам, че ще я прегазя с тях и пак сух ще изляза. И айде натам с кокилите и гледам, че по едно време в пространството се появиха странно летящи тела.

ГОЦА. Това сме били ние, дето първи влязохме.

ГЛИГОР. Нещо подобно беше, но не беше съвсем. Като гледам от кокилите, викам си - туй тебе да са ония странно летящи тела, за които писаха вестниците, пратени от някои други планети за шпионаж. Като вървя по-нататък, гледам, че в ливадата едно от тия странно летящи тела паднало до една купа сено.

ВСИЧКИ. Айде бе!

ГЛИГОР. Айде, да! Айде към него и кога гледам, то едно странно легнало тяло, голо.

ВСИЧКИ. Мъжко ли, или женско?

ГЛИГОР. Женско... Лежи си тялото, както е голо, до купата и излъчва радиация. Аз нали съм си малко нещо по откритията, дай ми на мене да откривам, поседях, поседях и открих, че това голо тяло е от тия странни тела, дето се явиха в пространството, паднало е в ливадата и излъчва радиации, за да влезе във връзка с някого.

ШУШЛЯКА. Ти требеше да се опиташ някак с известен маниер да влезеш във връзка с него.

ГЛИГОР. Аз се опитах да вляза във връзка, почнах да излъчвам радиации и влязох.

АРАЛАМБИ. Ашколсун!

ГЛИГОР. Бая време поддържахме връзката и тъй, както държа връзката, усещам, че нещо ме удря по главата. Обневидях за известно време и като ми се върна зрението, гледам, че насреща стои жена ми. Олеле, олеле - вика тя и почна да си скубе косите, - господ да те убие, и не знам що си! Оглеждам наоколо, тялото обаче го няма. Ни него, ни купата, ни кокилите. Къде е тялото? - питам жена си. - Къде са ми кокилите? Тяло ли, пици тя, кокили ли, като взема кокилите, па като започна туй тяло, та ще ми станете само на тела! Чакай, викам й, какъв е тоя рев, що е това пицене! - Не виждаш ли, че туй беше от ония странно летящи тела, дето ги писаха във вестниците, дето па някои били като чинии, други били други, а жената не иска да вярва, щото не е чела вестника. Жена вестник чете ли! Тя и да чете, нема да повярва на вестника!

ВСИЧКИ. Нема, нема!

АРАЛАМБИ. Не са жените грамотни като нас, та като прочетат вестника, да му повярват.

ГАМАША. За тая работа се иска грамотност. Аз например, щом прочета вестника, и веднага му вярвам. Жена обаче никога нема да му повярва.

ГЛИГОР. И мойта не вярва. Така и така, викам, а тя не вярва и вика, като взема аз тая чиния, па като те почна с нея, та докато ме вбеси. Вбеси ме, истина ви казвам, и правихме с нея малко суматоха в ливадата, ама бе дребна работа. Кога я свършихме, погледнах - то и вие сте я свършили.

АРАЛАМБИ. Ти на нас ни дай суматохи да свършваме... Тъй както гледам, Глигоре, пак си имал късмет, че си успял да влезеш във връзка с чинията. За кокилите нема защо да

ти е жал, други кокили ще си издялкаш. Аз знам, че човек, като има късмет, има го. Моят късмет не работи. Седи сигурно някъде като турчин, пуши и не си мърда пръста. А като гледам някои, късметът им ще се изпотрепе от работа. Набутат някого в дупка, па го затрупат отгоре, а късмета веднага отива, разбишка всичко и измъква човека от дупката. Друг в затвора ще го натикат, ей тъй, зад решетките, късметът му прочие и там отива и го изважда. Ей, като гледам някой, на човек даже не мяза, но на - късметът му работи, тук ще отиде, там ще отиде, в странство ще иде, по центъро ще го изтеглят, инкасатор ли нещо ще го направят, заседател ли нещо... От късмета е то, от шанса е!

(Декламира патетично.)

КЛАДЕНЕЦ

Стихотворение

Тревогата клечи край нас
като куче, клекнало на задницата си,
а ние копаем кладенец.
Дълбаем твърдата земя,
ей на,
през целият живот дълбаем,
копаем кладенец
и като къртове гризем
неподатливата земя!

(Глухо.)

Дълбаем твърдата земя,
копаем кладенеца на живота,
за да открием на сухото му дъно у
една сълза!

(Покланя се.)

От късмета е то, от шанса е!

Тъмно и светло. Влиза Бързата кафява лисица. Тя изпълнява "Песен на лисицата".

ПЕСЕН НА ЛИСИЦАТА

Аз съм Бързата кафява лисица, кау, кау!
Природа и човечество озарявам,

на небето давам лисичи отблясък,
като светкавица по него минавам.

Танцувай, бърза лисицо, кау, кау,
с кларинети, трясъци и тръби,
карай всичко под твоя лай да играе
и върху гроздето на света сияй!

Препускай бързо, кафява лисицо, кау, кау!
По баира гроздето е още зелено,
целият свят зелен е и кисел
и на всички зъбите са изтръпнали.

Танцувай бързо, кафява лисицо, кау, кау,
вей своята лисича опашка,
както китайка с ветрило си вее,
бродирай с лисичи стъпки земята.

Кау, кау!

Кау, кау!

Тъмно. Лисицата изчезва.

ЛИЛО. Братя, лисицата ми я няма. Докато аз съм драскал по баира, тя се е възползувала и е офейкала!

ГОЦА. Ами че ти не разбра ли бе, дръвник, че лисицата обича да се преструва и на умряла! Всичко това ти го казахме иляда пъти, ама то на прост човек и две иляди пъти да кажеш, пак нема да възприеме! Ами че тая твоя глава не е глава, ами е некая тиква! Ти не разбра ли, тиквеник с тиквеник, че един човек отишъл за риба, че наловил цела кола чак до ритлите, че намерил на пътя една умряла лисица (*хор: разгеле*); рекъл човекът, хвърлил лисицата при рибата, че като пристигнал, извикал жена си, че като погледнали с жената - в колата нямало нищо. Мамка й и лисица, рекъл човекът, не стига, че ме излъга, ами ми изяде и рибата! Че ти това не можа ли да го разбереш с твоята проста тиква!

ЛИЛО. Как да не съм го разбрал. Откъде накъде ти ще ми казваш, че не съм го разбрал! Че какъв си ти, та ще ми казваш на мене и на акъл ще ме учиш отгоре! Ти ще ме учиш! Млък бе! Млък!... Млък!

ГОЦА. Ти млък!.... Млък!

ЛИЛО. Млък!

ГОЦА. Млък!

ЛИЛО. Ти ще ме учиш мене, че един човек отишъл за риба, че наловил цяла кола, че напълнил колата до ритлите. (*Рита го. Гоца също го рита.*)

ГОЦА. До рритлите!

ЛИЛО. Млък!

АРАЛАМБИ. Ей, я чакайте, недейте така! Вие както се хванахте за гушите, ще вземем да станем за смях на околията. Ще има да ни разнасят, че сме се изпотрепали за някаква си лисица. Я дайте да ги разтървем! На какво прилича това, засрамете се най-послед. Стой, Лило, недей така, Лило, баща ти не беше такъв човек, бог да го прости!

ЛИЛО. Защо ще ме учи той мене, че колата била пълна до ррррритлите, че като я напълнил селянинът до ррррритлите и си пошел, намерил на пътя лисицата, дето била умряла. Па тя не е умряла, а само се е правела на умряла! Защо ще ме учи той мене?

АРАЛАМБИ. Добре де, това го разбрахме!

ЛИЛО. Ти чакай да видиш натам какво става!

ГАМАША. Братя, гамашите ми ги няма! Ей тук ги бях окачил, преди да се хвърля в суматохата, а те през това време изчезнали.

I ЦИГАНИН (*той е обут в гамашите*). Брей, брей, брей! То това човек не може да го задигне! То това може да го задигне само сумайтохата! Аз съм виждал на панаира веднъж една сумайтоха, не беше да кажем, кой знае каква сумайтоха, но беше с гамаша.

II ЦИГАНИН. Да не е ланската, тая, дето носа ѝ малко на една страна стърчеше?

I ЦИГАНИН. А, същата! Само че тя не беше ланската, а по-ланската!

II ЦИГАНИН. Верно, че беше по-ланската. Гледай ти как човек с акъла си даже може да се заблуди! Верно, по-ланската беше! Горѐ носа ѝ така - на една страна, а долу - с гамаша.

АРАЛАМБИ. Как няма да изчезнат в такава суматоха, Гамаш. То човек ще изчезне, та какво остава за едни гамаша!

ГАМАША. Човек де да знае какво ще му се случи! Аз нали се бая колебах дали отсам да вляза, или отсам, най на края си викам: я по-добре е отсам! А през това време тя се е извъртяла, та ме фрасна с нещо меко и козиняво, а после ми духна във врата. Де да зная, че през това време ще ми свие гамашите!

I ЦИГАНИН. Купувач ли си? Купуваш ли тия гамаша? Разгеле ти е излязъл късмета, купи тия гамаша, цял живот ще ме благославяш.

II ЦИГАНИН. Ще благославяш!

ГАМАША. Махай тоя боклук оттука! Гамаша! Ти да знаеш моите гамаша какви бяха, ще хвърлиш веднага това в реката. Банатска работа! Чул ли си!

ЦИГАНИТЕ. Кой, ние да не сме чули! Банатски гамаша!

I ЦИГАНИН. Та тия гамаша са чисто банатска работа! Ахо си купувач, купи ги, ти ще се скъсаш, те няма да мръднат, и ще ги носят и унуци, и праунуци!... Купувач ли си?

ГАМАША. По никой начин! Който е яздил на кон, не ще се качи на магаре!

I ЦИГАНИН. Как, тия гамаша да са магаре! Че те са най-чистокръвен арабски кон, лебед, и ламя, самата Шехеразада!

АРАЛАМБИ. Айде, айде, и ние малко нещо разбираме от коне!

ЦИГАНИТЕ. Шехеразада бе, братче! Самата Шехеразада! Шехеразада! Шехе-разада... шехе-разада... шеха, шеха, шеха-разада... (*Циганите играят.*)

ШУШЛЯКА. Братя, ръкавите ми ги няма... Аз като влезох, ми се стори първоначално, че се изкачвам по някакви стълби, нещо като че в зала ще вляза, затуй гледам да спазвам маниера. И тъкмо да вляза там, дето свършват стълбите, отведнъж, като гледам, една карфица право насреща ми, иска да ми се забие в окото. Тя направи така, аз направих така (*той кляка*) и не можа да ми се забие в окото. Добре, ама в същия миг чух едно рап-рап. Ай да му се не види, викам си, отиде ми шушляка.

ЦИГАНИТЕ. Купувач ли си? (*Изваждат ръкавите.*)

ШУШЛЯКА. Аз съм купувач, ама защо ми са тези парцали? Аз съм бил из другите народи и доста нещо съм купил от тях, но с парцали никой никога не ме е още излъгал!

ЦИГАНИТЕ. Това да са парцали! По никой начин! Та това е най-чиста стока, най-фина материя, със зъби да я късаш, пак не можеш я скъса! (*Опитват се да скъсат със зъби ръкавите.*)

Влиза Петраки. Той пее.

АРАЛАМБИ. Я гледайте, Петраки! От суматохата той май че с най-голям късмет излезе, щото му върна говора.

ПЕТРАКИ. Върна се. Аз щом влезох в тютюмахата, тя веднага ме удари по главата и вика: тичай да донесеш вода, пресъхна ми устата. Тичам, нося вода, устата ми пресъхна от тичане, душата ми вече изпада, а тя ме удари по главата и вика: тичай да изкараш кравата от люцерната, че ще се напасе с люцерна и ще вземе да се подуе, и аз тичам веднага, та изкарах кравата, а кога я докарах, тютюмахата ме удари по темето, що сила има, и вика: не видиш ли, че се е подула, тури й едно дърво в устата и я гони по баирите, докато й мине подуването. (*Той си загубва веднага говора и го намира в единия от циганите*). Гоних, гоних, мина й най-послед подуването, нозете вече не ме държат, едва се домъкнах. Тичай, вика тютюмахата, ама вече не мога да тичам, стоя и немърдам! Ще тичаш ли?- пита ме тя, а аз стоя и мълча. Що мълчиш като глухоням? - вбеси се тютюмахата и като ме фрасна по главата, та изревах три пъти, що сили имам: Петраки! (*Загубва си говора и довършва разказа с ръце.*)

ГАМАША. На тебе па за какво ли ти се върна говора, като пак говориш като глухоням! По-добре да ти се не беше връщал!

АРАЛАМБИ. Гамаш, недей така! И на тебе да ти дадат сефте говор, какво ще правиш с него? Човекът не знае какво да си прави с говора. Ако беше грамотен, щеше барем да пише, малко ли хора без говор се занимават с писане, ама той, неграмотен: човека!

ГАМАША. Ти пък мислиш, че ония, дето пишат, са много грамотни!

АРАЛАМБИ. Грамотни, неграмотни, ама пишат ората! Цял ден седят и скрибуцат! Седни и ти да скрибуцаш цял ден, па ще видим лесно ли е!

ГАМАША. Аз пък си нямам друга работа, ами ще седна да скрибуцам!

ГОЦА. Вярно, че ако речеш, може и да не скрибуцаш, но говора си трябва да знаеш да употребяваш. Аз да си призная, след като научих говора, се родих!

ЛИЛО. Той се родил!... Бог му дал говор, та да ме учи той мене как оня отишъл за риба, как намерил лисица, как извикал на жена си: Тичай, жено, да видиш какво ти карам. Той мене ще ме учи! Че кой е той! Кхи! Тиквеник. *(Двамата скачат един срещу друг.)*

АРАЛАМБИ. Я ти, Лило, си поприбери говора, да чуем човека какво ще каже, да видим какво той мисли.

ПЕТРАКИ. Глупости!

ВСИЧКИ. А?

ПЕТРАКИ. Глупости! И ти, дето ме питаш, и тоя, и тоя, а тоя пък ептен е глупости!

ВСИЧКИ. Ааааааа! Чакай!

ГОЦА. Млък!

ЛИЛО. Млък!... Ти млък сега, та да може той да си отвори устата. Че такава уста като твоята всеки ден не се среща - метър човек, два метра уста!

АРАЛАМБИ. Чакай, недей бърза! Говорът не е проста работа! Щом кажеш, че ние сме глупаци или глупости, така ще те насиниме, че не ще можеш да си седнеш на задника... Ще се мъчиш сега с говора да прикриеш това, дето го мислиш. Ако мисълта иска оттук да си провре муцуната, ти айде отсам да й скриеш муцуната! Ако ли рече така, завой да направи, ти айде насреща й и пушай завеса отпреде. Аз това го от опит зная, кога виках: Смърт на фашизма и прочие, и не ме фана ветъро, а други ги фана!

ШУШЛЯКА. Ти ще трябва да си направиш говора толкова голем, ама като купа сено голем, та мисълта ти да остане вътре колкото игла. Иди тогава и търси игла в купа сено, загубена работа е! Никой не може да ти намери мисълта.

ЛЕТРАКИ. Това по света има ли го?

ШУШЛЯКА. И в другите народи го има, па и у нас го има, мигар не сме виждали някой, дето говора му толкова голем, че по никой начин не можеш да откриеш къде му е мисълта.

АРАЛАМБИ. Араламбене му е майката!

ШУШЛЯКА. Тука и ние сме бая напреднали, не мога да кажа, че в говора другите народи са по-напреднали, та да ги тепърва догонваме.

ГОЦА. А, ще догонваме! Като гледам, май те ще трябва да ни догонват!

ЛИЛО. Те си изпотрошили краката да те догонват! Юруш, викат народите, юруш да догониме Гоца!

ПЕТРАКИ. Аз това не съм го знаел! А ето сега си мисля например, че това е много умно. То пък е толкова умно, че няма къде повече. Па и ти, Гоца, си един човек, златен, акъллия, ако искаш да ти го кажа, па и да ми се обидиш даже. И тоя е акъллия, а тоя е ептен глупак!

ВСИЧКИ. Ей! Ей!

ЛИЛО. Чакайте, аз искам да кажа! На него още мисълта му голяма, а говорът му малък. С малкото не можеш да прикриеш голямото. Можеш ли примерно с едно ей таквоз парче да си прикриеш голотията. Той, човекът, се орли, ама отсам като прикрие, то пък задницата на мисълта се вижда... Не е лесна работа! Аз ще ти кажа сега, да знаеш, че говорът е също като лисицата, дето се преструва на умряла. Ти с говор си се преструвай на умрял, па нека другите си бият главите да решават - умрял ли си, или само се преструваш на умрял.

ПЕТРАКИ. Щом казваш, аз ще се преструвам. Ами, ако седнат да ме дерат?

АРАЛАМБИ. Като седнат да те дерат, ще разделиш тогава работата на две - или ще употребяваш само мисълта си, без говор, или само говора си ще употребяваш, без мисъл! Хайде опитай мисълта си: без говор.

Петраки марширува и бие шамари на селяните.

ГАМАША. Казах аз, че на тебе господ по-добре да не ти бе връщал говора, ама като гледам, май че ще е по-хубаво да ти даде говор, па мисълта ти да вземе. Така ли се употребява мисъл? Че каква мисъл е това. (*Удря го.*) Нищо не става от твоята мисъл, ами я по-добре опитай само с говора си!

ПЕТРАКИ. Абвгдежзиклмнопрст... уфътъ-тц! Ееее, ззззззз, ссссс, рrrrrrrrrrrrr.

ВСИЧКИ. Рrrrrrrrrrrrr, ззззззззз! У!

ПЕТРАКИ. У-фъхтъ, ер голям, ер малък! Ъ!

АРАЛАМБИ. Ашколсун! А сега си остави говора, па седни да работиш само с мисълта, та да може и ние малко да си употребяваме говора. Брееееей! Кой откъде дойде и

араламби, та от туй араламби не можеш да си кажеш своето араламби. Ами ние не сме дошли тук да се отегчаваме, а да се възпитаваме и поучаваме! Да се облагородяваме!

ВСИЧКИ. Да се опитомяваме, да се забавляваме и пак да се опитомяваме! (*Излизат, като вземат със себе си и кукерските маски.*)

ДЪРВО (*влиза*). Суматохата ми уби зеленото дърво и то остана да лежи там, изсъхнало и почерняло. Като минавах сега, гледам, че дървоядите побързали да се набутат в него и всеки дървоядец дълбае и скърца. Как виждат в тъмното къде точно трябва да се дълбае, не зная, дървоядска работа, дай ѝ на нея в тъмното да дълбае! Много ми стана мъчно, взех се пак в планината. Трето дърво вече свалям оттам и ще го засадя - то нито ще може да избяга, нито пък суматохата ще може да го убие, защото го вързах за себе си и то ще загине само ако аз загина. Туй дърво ще живее в нашите гори и зиме и кога някой погледне от прага на къщата през фъртуната, ще види как дървото се зеленее... зеленее... зеленее! (*Излиза.*)

В дъното се появяват цифри: 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0. Бие барабан. Кукуригане на петел. Музика. На сцената излизат с кукерски маски нашите герои и с кукерски танц завършват представлението, като удрят ритмично, звънциите.

З а в е с а

Завесата се вдига, нашите герои са без маски, музиката засвирва марша на белите вълци от Турну Магурели. Селяните пеят песента за белите вълци и напускат сцената.